
Barbarossa Frigyes és Itália

Mario Barboni Barbarossa Frigyes-monográfiája tagadhatatlanul olasz, ugyanakkor hangsúlyozottan nem nacionalista beállítottságú. A szerző már bevezetőjében számot vet azzal az itáliai irodalmi – klasszikus szépirodalmi – hagyománnyal, amely a Hohenstauf-dinasztia alapítójának (1183. o.) olaszországi tárgyalásakor megkezdhetetlen, egyrészt pozitív értelemben – a császár nagyságának, jelentőségének tanúbizonyságaképpen –, másrészt negatív módon, mint a nemzet nagy ellenségének jelképes ikonja. Az egységes Olaszországot és nemzettudatát megeremtő Risorgimento hazafias költészete a Rótszakállú uralkodóval szembeszálló Lombard Ligában és legnanói győzelmében látta és láttatta önnön első előképét, az olasz nemzeti szabadságharcok nyitányát. Barboni Carducci *Legnanói dal*ából idéz, de visszatekinthetett volna a Mameli-himnuszra, az Olasz Köztársaság nemzeti himnuszára is, amelynek hontörténeti reminiszcenciái szintén Legnanóval kezdődnek. Ugyanakkor a szerző rámutat arra is, hogy az olaszság legkiemelkedőbb költője, Dante „szent poémájában” (a *Purgatórium* tizenhetedik énekében) „a jó Barbarossaként” emlegeti II. Frigyeset, annak ellenére, hogy hozzáteszi (az eredeti szövegben), „fájdalommal emlékszik rá Milánó”, amelyet a lázadása miatt megdühödött nagyúr bosszúból feldúlt 1162-ben, habár megsemmisítenie nem sikerült, sőt a lombard város romjaiból megerősödve és elszántan támadt fel (8–10., 131., 145. o.). Ha magunk is a hajdani poéták stílusában íránk, végzetszerűnek nevezhetnénk Barbarossa és Itália kapcsolatát: ragadványneve olaszul halhatatlanult, Itália uralmáért harcolt a pápa és a városköztársaságok ellen, és történelmi vereséget az északolasz „comunék” mértek rá. Idegen, német hódítóknak beállítani már csak azért is téves volt,

mert Barbarossa német-római császárként (öndefiníciójával „Róma imperátoraként”) feljogosítva érezte-tudta magát arra, hogy Itália legfőbb és egyedüli, „absolutus” ura legyen – még a másik univerzális hatalommal, a pápával szemben is. Barbarossa alakját Barboni nem véletlenül az invesztitúra harc felől közelíti meg, aláhúzza azt az ellentmondást, hogy „a pápa, a kor legnagyobb feudális ura, paradox módon azokkal az erőkkel került szövetségbe, melyek a legnagyobb eltökéltséggel igyekeztek felbomlasztani a feudális rendet”, vagyis a városállamok kialakuló-megerősödő polgárságával (8. o.). Nem kevésbé sajátos módon a pápasággal vívott fegyveres hegemóniaharc fénytörésében értelmezhető egyfelől a németföldi trónviszályok itáliai vetületeként létrejött ghibellin-guelf pártcsatározás, másfelől az a Barbarossa vezette kereszteshadjárat is, amelyben 1190-ben egy tragikus szerencsétlenség véget vetett a nagy császár-hadvezér életének. „Szinte körkörös módon – írja Barboni – pályája kereszteshadjáratokkal kezdődött és végződött, noha a kettő közül egyik sem bizonyult döntő jelentőségűnek a kereszténységre nézvést.” (180. o.)

Annál inkább „döntő jelentőségűnek bizonyult” az 1176. május 29-i legnanói ütközet, amelyben, hadtörténeti korszakfordulóként, egy „polgári önkéntes hadsereg védekező, nem hűbéresi kötelességből vagy pénzért harcoló” gyalogsága akkora vereséget mért egy feudális lovashadseregére, hogy azt magának a császárnak is csak ügyel-bajjal sikerült túlélnie (148–150. o.). „Legnanóban a császárt nem legyőzték, inkább megalázták... Barbarossa fölött az erős és hatalmas Milánó diadalmaskodott, amely három lustrumnál rövidebb idő [= kevesebb mint tizenöt év] alatt feltámadt a császár okozta pusztulásából... Mindenesetre a császár legnanói veresége (vagy megaláztatása) után kerek hét évszázadnak kellett eltelnie ahhoz, hogy Németország és Itália elérjék a nemzetállami egyesülést.” (148–149. o.)

Barboni újfent polemikusan utal a Risorgimento romantikus hőskultuszára, amikor a Liga és győzelme legendás vezéréről, Alberto da Giussanóról azt írja: „feltételezve, de meg nem engedve, hogy élt”, minthogy „először a milánói dominikánus krónikairó, *Galvano Fiamma* (1283–1344) írta le nevét, de szerepéről, sőt konkrét tör-

ténelmi létezéséről nincsen korabeli bizonyító dokumentum” (147–149. o.). Viszont mint történelmi dokumentumot idézi *Gerardo Pisto* milánói legátus III. Sándor pápához írott levelét: „Szabadságunkat, mely atyáink örökségként jogosan illet meg minket, nem akarjuk elveszíteni; készek vagyunk akár meghalni is érte. Mert inkább választjuk azt, hogy dicső halált halunk a szabadságért, mint azt, hogy rabszolgaságban tengessük nyomorult életünket.” (154. o.) Akárha az ógörög, spártai ifjak „szárnyas szavait” olvasnánk Hüdarnész perzsa fővezérhez Hérodotosz lapjain. Heroizálás és deheroizálás hullámvasútján azonban nem a történész, hanem a történelem járt: pár lappal később megtudjuk, hogy a lombardok szövetségese, a pápa miként egyezett ki, kötött békét nagy ellenfelével, a császárral, jóllehet (ellenpápa állításáért is) korábban kiátkozta őt és azt ígérte a milánóiaknak, hogy „inkább darabokra vágatná magát, mintsem békét kössön nélkülük” (154–156. o.). Mintha mindkét középkori-feudális egyetemes hatalom megrettent volna attól, amit a történész-életrajzíró – először idézőjelben, majd anélkül – „a comunék forradalmának” nevez (154., 164. o.).

Barbonit is – bio-monográfus elődjéhez, *Franco Cardini*hez hasonlóan – a téma emelkedettsége a szépirodalmi tradíció felé vonzza.¹ Ha könyvét olasz poéták idézésével kezdte, a végéhez közeledve – igazságosan és az európai egység szellemében – német költőket citál. *Friedrich Rückert*et például, aki egy balladájában verselte meg a mítoszt Barbarossáról, aki nem halt meg, csak alszik Svábföld erdős, „magas ormain”, egy titkos barlangban... (181. o.)

Mario Barboni: *Federico Barbarossa* (Barbarossa Frigyes), Rusconi Libri, Santarcangelo di Romagna, 2018, 190 o.

Madarász Imre

¹ Vö. Franco Cardini: *Il Barbarossa*, Mondadori, Milano, 1985. 352–366. o.